

Ucelay-Da Cal, Enric, Arnau González i Vilalta i Xosé Manoel Núñez Seixas (eds.), *El catalanisme davant el feixisme, 1919–2018* (Gregel, 2018), 736 pp. ISBN: 978-8417082734.

Seria, tal vegada, massa agosarat afirmar que aquest llibre representa la resolució de la llarga polèmica sobre l'existència d'un feixisme català. En qualsevol cas, s'hi acosta bastant. Ucelay-Da Cal, González i Vilalta i Núñez Seixas lideren un desplegament d'autors —només una autora— que,

cobrint diferents temàtiques i cronologies, encaren la problemàtica en tota la seva complexitat. Els editors han volgut recordar, entre d'altres, les paraules de Palmiro Togliatti: 'res més estretament s'assembla a un camaleó que la ideologia feixista' (21). És per això que reflexionen sobre feixismes, en plural.

Les diferents perspectives recollides als 33 capítols del llibre contribueixen al seu argument central: la idea que si bé hi ha hagut feixistes catalanistes, no ha existit un feixisme catalanista. Una posició que sembla un equilibri raonable entre aquells que han insistit en parlar d'un feixisme a la catalana —o un nacionalisme català 'feixistitzant', com ha afirmat l'historiador Agustí Colomines¹—, i aquells que han preferit mantenir el tabú sobre la qüestió.

L'àmplia gamma de contribucions que componen el llibre s'ha agrupat en cinc parts diferents, cobrint sengles aspectes de la qüestió sota anàlisi. La primera, des d'una perspectiva més teòrica, prova d'identificar algunes de les interseccions

¹ Veure Agustí Colomines: 'Sobre l'homenatge als Germans Badia' (*Avui*, 30–5–2011) i 'Els Badia i l'excepcionalitat Catalana' (*El Temps*, 14–6–2011).

principals entre feixisme i nacionalisme. Núñez Seixas avisa de les dificultats a l'hora d'establir una clara frontera entre la dreta autoritària nacionalista i el feixisme. Steven Forti —que ha investigat derives polítiques de l'esquerra cap al feixisme durant el període d'entreguerres— reivindica la importància de la perspectiva biogràfica a l'hora de cartografiar aquests contextos polítics líquids. Aquest enfocament biogràfic es treballa en la segona part de llibre, on s'analitza la reacció inicial del catalanisme davant l'ascens del feixisme a partir de figures influents com Francesc Cambó o Josep Pla. Giovanni Cattini mostra la simpatia relativa amb la que Cambó —que pensava que els pobles llatins no estaven preparats per a una democràcia plena— rebé els primers anys de govern de Mussolini. Xavier Franch, treballant sobre els escrits de Pla com a jove corresposal a Itàlia durant l'arribada al poder dels *camicie nere*, detecta una contradictòria combinació d'admiració i rebuig.

Un element central del debat entorn del feixisme i el catalanisme és la llarga polèmica sobre el presumpte caràcter feixista de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català (JEREC) als anys 30. Estructurades com a branca juvenil d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), comptaven amb els escamots, unitats d'estil paramilitar. Aquests protagonitzaren alguns incidents violents i el 22 d'octubre de 1933, desfilaren a Barcelona uniformats amb camises verdes. El llibre dedica la seva tercera part a aquesta qüestió, parant atenció tant a la naturalesa de les mateixes JEREC com a les motivacions històriques de les veus que les acusaven de feixistes. Ucelay-Da Cal i Fermí Rubiralta, assenyalen que el paramilitarisme de la branca juvenil d'ERC als anys 30 no es pot equiparar en termes estratègics o culturals —més enllà d'alguns valors compartits— al del feixisme o nazisme contemporanis. L'aposta militarista de les JEREC s'ha de llegir més en clau d'actualització al nou context republicà de l'estratègia independentista de Francesc Macià als anys 20, així com d'una cultura política amb arrels garibaldianes i fortament influïda republicanisme irlandès. Ucelay-Da Cal vincula la creació d'una narrativa demonitzadora de les JEREC amb una reputació de 'dolents de la pel·lícula' al més pur estil *Western* (217), motivada per la imatge que projectaven. Als capítols següents, altres autors —entre els quals

destaca Joan B. Culla— es concentren en els grups concrets que llençaven l'acusació de feixistes contra les JEREC: dissidents dins la mateixa ERC, anarquistes i catalanistes conservadors. Tots apunten a un ús, a vegades oportunista, sovint indiscriminat, del terme feixista durant aquest període. No com a caracterització ideològica, sinó més aviat com a insult polític.

La quarta part del llibre va 'més enllà de les JEREC' (381) per a endinsar-se en el menys conegut món de les petites organitzacions nacionalistes que consideraven insuficient l'Estatut d'Autonomia de 1932. Luís Duran realitza un perfil de la fins ara poc investigada entitat cultural juvenil Palestra, assenyalant al fet que el seu fundador, Josep Maria Batista i Roca, rebutjà explícitament l'*Opera Nazionale Balilla* com a possible model a seguir. Roig i Sanz, per la seva banda, rastreja la influència del pensament de Charles Maurras en organitzacions independentistes com Nosaltres Sols! i el Partit Nacionalista Català (PNC). Conclou que una part significativa dels membres dels dos grups adoptaren una barreja de nacionalisme integral, teories racials sobre la superioritat de la 'raça catalana' i la —en aquell moment bastant popular— pràctica de l'eugenesia. Un còctel que facilità certa atracció cap al feixisme en alguns individus.

Els capítols de la cinquena part incorporen la perspectiva internacional amb investigacions que han fet servir arxius diplomàtics. González i Vilalta i Núñez Seixas aporten visions innovadores del paper de Catalunya en els jocs geopolítics de nazis i feixistes. Més revelador encara resulta el fet que algunes d'aquestes fonts diplomàtiques aporten proves de la predisposició de certs nacionalistes catalans de fer front comú amb les potències de l'eix, així com explícites declaracions de simpatia pel feixisme d'alguns dels seus líders, com ara Josep Dencàs o Manuel Blasi.

El llibre també analitza les actituds i discursos del feixisme espanyol davant el catalanisme, de la mà dels experts en falangisme Joan Maria Thomàs i Ismael Saz. Aquests autors conclouen que, en marcat contrast amb les polítiques repressives portades a terme pel franquisme a Catalunya, el fundador de Falange Española, José Antonio Primo de Rivera, considerà que els trets identitaris catalans s'havien d'incorporar al projecte nacional espanyol. Això enllaça amb la

part final del llibre, on Martí Marín Corbera analitza els intents d'alguns sectors del règim franquista d'incorporar certs elements de la cultura catalana, a fi 'd'eixamplar el consens franquista' (601) en l'etapa posterior a 1945. La resta d'aquesta setena i darrera part inclou contribucions que s'ocupen de la relació del catalanisme amb moviments d'extrema dreta en períodes més recents. Ferran Gallego mostra com el neofeixisme —terme que defineix amb precisió— a Barcelona durant els anys 70 fou capaç de mantenir una postura prou ambigua respecte al catalanisme, preferint una 'invocació mística d'Europa' (628). Xavier Casals descriu la trajectòria del petit grup Nosaltres Sols! —va prendre el nom de l'organització dels anys 30—, que adquirí notorietat a principis dels 80 amb la campanya xenòfoba 'Xarnegos, fora!', i fou aïllat pel moviment independentista. Casals contrasta aquest fracàs amb el relatiu èxit del populisme dretà de Plataforma per Catalunya, que evità fer crítiques explícites al catalanisme, i que no pogué resistir la polarització envers l'eix nacional resultant del Procés independentista després de l'any 2011.

El catalanisme davant el feixisme és una doble contribució a la historiografia catalana: per una banda, suma una dimensió catalana als estudis sobre el feixisme i, per l'altra, aprofundeix en una nova línia d'investigació en els estudis sobre el nacionalisme català. Com a obra col·lectiva aprofita un ampli ventall d'autors —resta com a assignatura pendent superar la infrarepresentació de dones— per a cobrir quasi tots els angles d'una qüestió complexa. S'enfronta a les controvèrsies més clàssiques —on tenen molt a dir el trio d'editors— i alhora toca temes molt poc coneguts —molt destacables els capítols de Manel López Esteve i Pere Grau. Sens dubte, estam davant un llibre excepcional, de referència per a aquells que vulguin explorar les interaccions entre catalanisme i extrema dreta.

Pedro Álvaro Hervalejo Sánchez

Euskal Herriko Unibertsitatea - Universidad del País Vasco